

В.І. Шульгіна, докт. філол. н.,
Ю.М. Павліченко, магістр
(Національний авіаційний університет, Україна)

Етапи розвитку військової журналістики в Україні

У статті досліджується періодизація військової журналістики з урахуванням історичного аспекту. Особливої актуальності військова журналістика набуває на сучасному етапі виборювання українським суспільством своєї незалежності під час повномасштабного вторгнення рф. Авторами окреслюється не лише сучасний стан досліджуваного напрямку журналістики, а й перспективи його розвитку.

Структура української журналістики не була б досконалою без військової проблематики. Вона необхідна для українського суспільства як своєрідна життєдіяльність, яка може функціонувати на методологічних та певних ідейно-концептуальних засадах. У сучасних умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну дослідження військової журналістики набуває особливої **актуальності**.

Серед дослідників українського медіапростору немає єдиної спільної думки щодо змісту поняття «українська військова журналістика». Це пов'язано з тим, що перші періодичні видання, які виходили за часів Радянського Союзу, друкувалися не українською мовою, тому дослідники не можуть дійти спільної думки щодо можливості вважати публікації російською мовою саме українськими.

Існують основні критерії, на підставі яких дослідники підтверджують належність видання до військової журналістики.

Перший критерій – це належність видання до регулярної армії або партизанської, парамілітарної, комбатантської організації, армійської структури, військово-історичного товариства.

Другий – це критерій військової аудиторії, адже видання друкується, в першу чергу, для військових.

Третім критерієм є зміст: видання повинно містити військово-політичну чи військово-історичну проблематику.

Наступним є політико-ідеологічний критерій, в основі якого є ідейно-концептуальні засади, у виданні обов'язково повинна бути викладена мета української державності та національна українська ідея.

Останній – це мовний критерій: видання повинно друкуватися державною, тобто українською мовою.

З урахуванням перерахованих вище критеріїв можна стверджувати, що наша військова журналістика існувала ще у минулому столітті і вже тоді нараховувала безліч видань різного типу.

Зважаючи на наявність проблем щодо досконалого вивчення і малодослідженості питань історії створення, розвитку, періодизації української

військової журналістики, **метою** нашої роботи вважаємо виявлення певних етапів розвитку зазначеного напрямку журналістики.

Дослідження поняття «журналістський процес» неможливе без усвідомлення певних періодів його розвитку. Періодизація української військової журналістики є дуже важливою проблемою, це історичний розподіл подій, основною метою якого є визначення часових відтінків та проміжків часу, кожен з яких повинен відрізнятися від свого попереднього та наступного перед ним, це завершений, цілісний, органічний складник історичного загального процесу. У склад періодизації закладено основну ідею державності, адже це повинно мати універсальний, загальний характер у життєдіяльності українського народу.

Перший період, згідно з теорією Григорія Кривошеї, засновника кафедри журналістики у Національному авіаційному університеті, який запропонував власну версію періодизації історії та процесів розвитку військової журналістики, припадає на часовий проміжок з 1912 по 1917 роки, це так звана військова преса від започаткування до формування певної системи [2, с.18]. До другого етапу відноситься українська військова журналістика в часи російських революцій і національно-визвольних змагань нашої Батьківщини, це вже період з 1917 по 1921 роки. Третім періодом Г. Кривошея вважає з 1921 по 1939 роки і назвав її «Військова українська преса в міжвоєнний період» [6, с. 19]. Четвертий період припадає на часи Другої світової війни з 1939 по 1945 роки. П'ятий період, охоплює проміжок часу з 1945 по 1991 роки. Тобто після закінчення Другої Світової війни до початку незалежності України. Наступним, шостим періодом, є українська військова преса в роки розбудови української державності [2, с. 20].

Поважаючи погляди Г.П. Кривошеї на періодизацію української військової журналістики, не можна не зауважити, що в часи його наукового дослідження не було можливим заглиблюватися в її історичне минуле, пов'язане з журналістикою часів патріотичних визвольних рухів в Україні,

Військова українська преса минулого століття розпочалася з видання молодіжних організацій, таких як «Пласт», «Січ», «Сокіл», основними читачами яких були члени цих організацій та секретних гуртків, що були засновані завдяки виданню «Молода Україна».

Першим, по суті зразковим, прикладом для української військової журналістики XX століття була преса Легіону Українських Січових Стрільців.

Військова періодика Організації українських націоналістів, таких як «Сурма» та «Розбудова нації», несе в своєму складі пропагандистську ідею серед широких мас. Ці періодичні видання стали своєрідними механізмами з розповсюдження націоналістичної ідеї серед українських емігрантів у різних країнах світу [1, с.355].

Розвиток української військової журналістики радянських часів потребує додаткових коментарів і коректив. Так, українські військові, що входили до армії Радянського Союзу, залучалися до військових конфліктів, що провокувалися владними структурами імперії. Однак навіть про величезний внесок українських військових у перемогу над нацистською Німеччиною,

втрата українців у Другій світовій війні радянська пропаганда замовчувала і замовчує дотепер.

Однак у той же час існувала і розвивалася українська військова преса, яка при висвітленні реальних подій на фронтах і в українському підпіллі робила свій вагомий внесок в цю перемогу. Українська преса у часи Другої світової війни та після неї спиралася на традиції преси Легіону Українських Січових Стрільців, таборових публікацій у часи Першої світової війни, видання у період національно-визвольних змагань, військову журналістику діаспори у 20-30-х роках ХХ століття.

Крім цього, події нашого сьогодення дозволяють доповнити зазначену періодизацію особливим, сьомим, етапом розвитку української військової журналістики, пов'язаним з періодом протидії агресії з боку Російської федерації, яка почалась ще у 2014 році та триває у межах повномасштабного вторгнення країни-агресора і по сьогоднішній день не тільки на Донбасі, а по всій території України.

Спокійний час України в роки незалежності закінчився у 2014 році. Саме тоді, після анексії півострова Крим на Сході України розпочався військовий конфлікт, який мав назву Антитерористична операція. З цього періоду стали дуже затребуваними публікації та матеріали військової журналістики. Згідно з результатами соціологічних досліджень станом на початок 2018 року, основною проблемою респонденти називають військовий конфлікт у Донецькій і Луганській областях. Дослідження історії розвитку та військової журналістики неодноразово привертати до себе увагу дослідників і науковців, хоча вважати усі питання, які мають відношення до військової преси, особливо тих, які розпочали свою діяльність під час Антитерористичної операції на території Східної України, достатніми для розв'язання, поки ще рано говорити.

Військова журналістика може похвалитися іміжевими і змістовними, приватними та державними засобами масової інформації України, які мають великий вплив на свідомість читачів. Це особливий контент, який створений спеціально для інформаційної війни. Наприклад, це газета полку, який відноситься до особливого призначення складу Національної гвардії України, «Чорне Сонце» та «Азов», а також друковане центральне видання при Міністерстві оборони України «Народна армія». Ці видання мають на меті об'єктивно і широко висвітлювати тогочасну проблематику нашої армії, повідомляти про перебіг подій та складних ситуацій у зоні бойових дій, питання щодо реформування військових, показ захисників держави у позитивній репутації та хорошого іміджу для усвідомлення читачів преси. Видання є дуже корисними, так як надають важливу інформацію для українських читачів про життя і стан нашої армії та як вона може відповідати сучасним вимогам часу.

Цільовою, тобто основною читацькою аудиторією зазначених видань є, звісно ж, військовослужбовці, особи, які мають зв'язок зі Збройними силами України чи просто мають цікавість до їх діяльності. Незважаючи на те, що редакції видань знаходяться не близько до зони бойових дій, штат їх співробітників постійно відправляють до «гарячих точок», а потім опубліковують матеріали. Для військових важливими є не тільки вода, їжа, спорядження, боєприпаси, але також важлива саме інформація.

Головні завдання, які ставить перед собою редакція військової преси, це оперативно і всебічно інформувати військових, які рішення приймає правління нашої країни і Збройних сил, які важливі події у державі, тому що солдати повинні знати, що народ України покладає на них велику надію, молитися та переживає за них, що ними гордяться та ставлять у приклад молодшому поколінню, звісно ж вірять у перемогу нашої армії.

Якщо взяти до прикладу газету «Народна армія», видавець якої є Міністерство оборони України, хоч вона і розповсюджується за передплатою, але її також можна читати в Інтернеті, на офіційному сайті видання, так як є електронна версія цієї газети. «Народна армія» має свою стабільну і чітку рубрикацію. Серед рубрик, можна виокремити постійні, такі як «Соціальна панорама», «Гарячий регіон», «Армія і суспільство», «Безпека», «З перших вуст». У різних рубриках, як правило друкуються новини, які характеризуються своєю різноманітністю про події із зони бойових дій, також публікуються виступи Президента нашої країни, які висловлювання українських політичних діячів та експертів, щодо збройних конфліктів, законодавчі ініціативи, програми реформування.

Читацькій аудиторії військової преси завжди цікаво дізнаватися про події, дивитися репортажі, читати огляди, замітки та інтерв'ю саме з поля бою. Читач після ознайомлення з публікацією, більш менш може уявляти собі картину того, що дійсно відбувається у зоні бойових дій, у нього з'являється тривога та співчуття до солдатів, можливо, навіть буде бажання матеріально допомогти армії, внести хоч якийсь внесок для перемоги нашої країни над окупантами.

Рубрики, які пов'язані із соціальним життям військових, є дуже важливою для них, так як там постійно друкується інформація про фінансову допомогу, які пільги надаються, обов'язки і права військовослужбовців, матеріальне забезпечення, документація тощо [3]. Це надає різнобічну, корисну інформацію саме як соціальне спрямування, в одному місці зібрано усе важливе, просто, лаконічно та доступно. Читачі повинні розуміти, що наші військові не жорстокі, а захищають нашу землю від загарбників та окупантів, вони наша надія на світле майбутнє.

Якщо суспільство пацифістично налаштоване, то звісно в нього немає потреби у військовій журналістиці, у медіатизації героїки збройних конфліктів, у військовому дискурсі. До початку Антитерористичної операції на Сході України, здавалось, що українським ЗМІ не потрібна військова журналістика, адже у нас все спокійно, ми не беремо участі у збройних конфліктах, не маємо ядерної зброї та в армію наші хлопці не дуже вже і хочуть йти, але як ми бачимо, що все може змінитися у будь-який проміжок часу. Ми раніше не мали потреби у моральній, психологічній підготовці нашого суспільства до можливих кривавих, жорстоких, страшних битв за зберегання своєї державності, виборювання власних, законних територій.

Висновок

Отже, військова журналістика в Україні пройшла кілька етапів свого становлення, починаючи з 1-ї половини XX століття. Після розпаду Радянського

Союзу українські засоби масової інформації розпочали новий період у своєму розвитку. Цей період можна назвати становленням демократії та періодизації відновлення незалежності держави. З кожним роком кількість видань збільшується, особливо, онлайн-медіа. Іноді перешкодами для створення якісної системи ЗМІ є брак досвіду, недосконалі взаємини зв'язків зі зовнішнім світом, стан неузгодженості, проблеми законодавчо-правової бази.

Після здобуття незалежності України у 1991 році співробітники ЗМІ почали опановувати свободу слова і демократичний підхід до інформації. Наша країна вже ні від кого не залежала, ми стали самі собі господарями, що звісно дало свій початок для нового розвитку журналістської діяльності. Розвивалася політична, правнича, медична, спортивна та інші види журналістики, а військовій журналістиці не було приділено належної уваги, можливо, просто через сприйняття такого напрямку розвитку як безперспективного, адже на той час в Україні збройні конфлікти були відсутні.

З анексією Криму та початком АТО на Сході України, стало зрозуміло, що журналістам незвично та складно працювати у зоні бойових дій, немає досвіду, необхідних знань, тільки велике бажання повідомляти суспільству правдиву інформацію, що насправді коїться на окупованих територіях Донецької і Луганської областей. До початку повномасштабного вторгнення російськими військами на територію України військові журналісти вже набрались досвіду і стали впевненіше та професійніше виконувати свою роботу. Однак, наукове дослідження особливостей військової журналістики на сучасному етапі потребує подальшого аналізу, вироблення нових методик журналістської роботи, спеціалізованої підготовки сучасних кадрів у системі вищої освіти.

Список літератури

1. Кость С. Нариси історії української військової преси / С. Кость, О. Тимчишин, К. Федірко. Львів: Світ, 1998. 355 с.
2. Кривошея Г. П. Українська військова преса: з історії становлення / Г. Кривошея // Українська періодика: Історія і сучасність. Львів, 1993. 75 с.
3. Насер А. Ємен: останній раунд атак під керівництвом Саудівської Аравії і ОАЕ, націлений на мирних жителів. URL: <https://afrahnasser.blogspot.com.translate.google/? x tr sl=en& x tr tl=ru& x tr hl=ru& x tr pto=sc> (дата звернення 12.10.2022).